

УДК 378.147.88

ВІДКРИТА ОСВІТА І ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА**С. В. Ковалевський, Л. В. Кошева**

У статті викладено зміст проблеми ціннісно-орієнтованого виховання учнів відкритої освітньої установи засобами фізичного виховання. Проблема розглянута з позицій «піраміди потреб» А. Маслоу в поєднанні з розробленою авторами програмною інтелектуальною моделлю. Модель, що запропонована авторами, відображає сукупність особистісних якостей учнів і впливу на них факторів фізичного виховання. Результатом є модель відкритого фізичного виховання і засобів її реалізації. Використання принципів моделювання процесів навчання у системі комплексної педагогічної технології надає новий імпульс у розвитку індивідуального підходу в поєднанні з відкритою освітою.

Ключові слова: відкрита освіта, фізичне виховання, особистісні цінності, моделювання, педагогічні технології.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сукупність факторів із вказівкою ступеня їхньої значимості практично формує модель управління особистісними якостями студентів у процесі їхнього навчання в відкритому навчальному закладі. Суть такої моделі полягає в тому, що пріоритетами в педагогічній технології повинні бути найбільш значимі фактори. Однак головною перешкодою для використання такого підходу є зміна впливу одних факторів при спробі досягти необхідних результатів управління другими за допомогою відкритих ресурсів відкритого навчального закладу.

Тут можна передбачати два підходи.

1. Використання потенціалу особистісних якостей і властивостей учня для ініціювання інтересу до занять спортом із наступним формуванням на цій основі нових особистісних властивостей, що сприяють якісній зміні потенціалу інтелектуальної діяльності й засвоєнню індивідуальної навчальної програми відкритого навчального ресурсу. При цьому змінюються мотиви й цінності особистості, відображувані й на ставленні до індивідуальних занять спортом. Особливого значення тут набувають найбільш привабливі види

спортивних занять, у тому числі аеробіка, шейпінг, атлетична гімнастика й т. п., але за умови створення системи цінностей, яку поділяють члени соціальної мережі, до якої залучена особистість.

2. Орієнтація на раніше сформовані цінності особистості, дозволяє «запустити» процес розвитку інтересу до занять спортом із наступною реалізацією мотиваційних важелів. У цьому випадку на перше місце виходять підходи раціональної користі.

Ці підходи в кожному разі спрямовані на підвищення рівня розвитку компонентів мотиваційно-ціннісного ставлення людини до фізичної культури й можуть реалізовуватися за рахунок створення таких педагогічних умов:

- особистісної спрямованості;
- продуктивної самостійної й колективної діяльності;
- системності;
- індивідуального моніторингу.

Такі умови забезпечує відкрита освіта. Але в традиційному педагогічному середовищі насичення занять ефективними й ефективними вправами, орієнтованими на «міжнародні стандарти» якості життя, що вимагають прояву фізичних, інтелектуальних і вольових якостей, що забезпечують емоційне наповнення занять, варіативність і свободу реалізації потреб учнів, повинне впливати на їхні особистісні якості. Цьому також може сприяти використання таких методів:

1. Залучення студентів до оцінювання свого фізичного стану, поведінки, проявів особистісних якостей.
2. Реалізація технологічно виправданих послідовностей застосування різних видів спортивних занять, у тому числі привабливих, що дозволяють переносити сформовані фізичні якості в навички моральної поведінки й творчої активності.
3. Складання й реалізація індивідуальних програм фізичного розвитку і вдосконалення.
4. Стимулювання активної діяльності студентів у сфері фізичної культури, у тому числі системою змагань (усередині спеціальностей, курсів, факультетів, гуртожитків і серед навчальних закладів, спартакіад і універсіад).
5. Включення спортивних заходів і спортивних свят у систему культурних заходів навчального закладу.

На формування мотиваційно-ціннісного ставлення учнів до фізичної культури впливають об'єктивні й суб'єктивні фактори. До об'єктивних факторів належать: матеріально-технічна база, особливості

навколишнього середовища. До суб'єктивних факторів належать: психофізичні особливості учнів, сукупність їхніх мотивів і властивостей. Безумовно, вплив особистісних якостей викладача в процесі фізичного виховання є визначальним. Такою є думка численних дослідників. Але особливість підходу полягає в тому, що поряд із особистістю викладача, що є суб'єктивною складовою освітнього процесу, визначальний вплив робить корпоративна культура як середовище, у якому виявляються потрібні процесу фізичного виховання властивості. Таким чином, якості викладача є підсистемою виховного процесу в системі освітньої культури навчального закладу. Такий підхід, на нашу думку, є принциповим, особливо в умовах інтеграційних процесів, що супроводжують перебудову системи освіти на підставі відкритого навчання з використанням інформаційних технологій.

Загальна методологія формування особистісних властивостей студентів із урахуванням їхньої професійної спрямованості залежить не тільки (і не стільки) від особистісних якостей викладачів, скільки від того середовища (середовища освітньої культури навчального закладу, що відображає спрямованість на використання засобів фізичного виховання у формуванні тих або інших якостей студентів), що реалізоване в конкретному навчальному закладі.

З вищесказаного випливає, що тільки на основі комплексного системного підходу до розробки й реалізації педагогічної технології фізичного виховання з використанням відкритих освітніх ресурсів можна досягти необхідного якісного ефекту формування особистісних якостей студентів і відповідного рівня освітньої культури.

Можна припустити, що при дослідженні мотиваційно-ціннісного потенціалу учнів повинні спостерігатися:

1) різні траєкторії розвитку мотиваційно-ціннісного потенціалу учнів;

2) зростання кількості факторів, що характеризують особистісні властивості студентів і їх мотиваційно-ціннісний потенціал;

3) вплив педагогічних технологій і умов на ефективність формування особистісних якостей учнів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Таким чином, при удосконаленні засобів в відкритому освітньому просторі, методів й форм організації фізичного виховання учнів, актуалізується необхідність раціоналізувати процес управління формуванням їх мотиваційно-ціннісного ставлення до фізичної культури та надати

пропозиції перспективного підходу до цього в відкритому освітньому просторі, яким, наприклад, може бути відкритий університет.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. З позицій теми статті вельми привабливим є розгляд піраміди Абрахама Маслоу [6]. У піраміді А. Маслоу виділяється сім класів потреб, які представляють собою ієрархічно організовану «піраміду». Прийнято вважати, що в ході свого розвитку людина рухається від нижчих потреб до вищих.

Розглянемо цей варіант «піраміди потреб» з коментарями, орієнтованими на аспекти фізичного виховання і фізичної культури людей.

1. Фізіологічні. Це самий базовий і великий рівень в піраміді, він лежить в основі всього і є найширшим в моделі, запропонованої відомим психологом. У неї входять потреби: в їжі, воді, в сні, притулку і теплі. Цей і наступний рівень є найбільш «наближені до землі» фізичні потреби.

2. Безпека. Рівень безпеки включає в себе: захист, справність речей і техніки, закон, роботу, здоров'я. Актуальним є освоєння навичок самозахисту, мотивуючим прагнення до фізичного здоров'я.

3. Приналежність, соціалізація. Це рівень комунікації. Люди потребують приналежності до будь-якої соціальної групи, вони хочуть бути понятими і прийнятими в певних колах суспільства, людина гостро потребує спілкування, друзів і колег. Актуалізуються фактори, які залучають в групи уболівальників за улюблені спортивні команди або спортсменів, спортивні розминки між навчальними заняттями або обідні перерви.

4. Любов, повага, шана. На цьому рівні в людини виникає необхідність домогтися чогось у цьому самому співтоваристві, досягти якихось висот і завоювати повагу, зміцнити або підняти свій статус. Професійне зростання, навчання та курси підвищення кваліфікації, абонемент у фітнес-клубі, боді-білдинг, боулінг, – все це дозволяє отримати схвалення з боку суспільства і відкриває можливість організації в соціальних мережах груп здорового способу життя, любителів калланетіки, бодіфлексу або капуейро і тому подібне. Ця потреба виявляється найбільш частим мотиватором для просування в якихось спільнотах, отримання статусу «експерта» на форумах, написання оглядів для тематичних видань та залучення в голосування. Можна запропонувати фахівцеві виступити експертом з якогось питання і висловити думку, якою можна буде поділитися в

співтоваристві. Цілеспрямовано працюючи з «лідерами думок», експертами, збираючи фанів здорового способу життя та спортивних ігор, мотивуючи користувачів отримати сертифікат, взяти участь у професійному конкурсі і завоювати медаль, можна помітно збільшити кількість учасників групи.

5. Познання і розуміння. Ця потреба часто розглядається як складова інших потреб, зокрема, як засіб задоволення потреби в безпеці за рахунок усунення невідомих і незрозумілих (і, як наслідок, – потенційно небезпечних) явищ і предметів дійсності, або як засіб досягнення самоактуалізації. При цьому підкреслюється, що в основі потреби в пізнанні і розумінні лежать також і самостійні імпульси, що не зводяться до інших потреб: «Всіх психологічно здорових людей об'єднує одна загальна особливість: всіх їх тягне назустріч хаосу, до таємничого, непізнаного, непоясненого. Саме ці характеристики становлять для них суть привабливості; будь-яка область, будь-яке явище, що володіє ними, представляють для цих людей інтерес. І навпаки – все відоме, розкладене по полицях, витлумачене викликає у них нудьгу» [1; 2; 4; 5; 7; 10].

6. Естетичні потреби, під якими розуміються, перш за все, потреби в красі і гармонії. Тут ці потреби виступають мотиваторами видовищних видів спорту - художня гімнастика, фігурне катання, кіньський спорт [9; 10].

7. Самоактуалізація. Покликання, духовність, творчість, особистісний ріст – все тут, на цьому рівні. Актуалізуючи цей рівень, можна мотивувати людину на участь в спортивних змаганнях в особистій та командній першості. Тут же з'являється мотиватор сім'ї – батьки мотивують себе і дитину майбутніми спортивними успіхами. Цей рівень добре діє в парі з попереднім рівнем. Коли працює мотивація «стань кращим» в сфері розвитку користувача і його особистісного зростання. Ця потреба найменш приваблива для бізнесу, так як вона носить «штучний» характер. На цій потребі найскладніше заробляти гроші [3; 7; 8; 9].

Оскільки «буття визначає свідомість», слід приділити увагу бізнесовій складовій практичного застосування моделі «піраміди потреб» в економіці. Примітно, що піраміда потреб А. Маслоу з позицій бізнесу і використання цих потреб як джерел отримання доходу в економіці носить не такий прямий характер залежності.

Потреби як основні мотиватори мають тенденцію або залишатися на нижньому рівні (нижче якого вже немає інших), або «рухатися

поступально вгору». Але для цього необхідно забезпечити готовність людей, в першу чергу за допомогою навчання. Однак, на нижньому рівні навчання носить характер примусового і вкрай обмеженого. Чим вище по піраміді А. Маслоу, тим актуальніше особистісні якості людини, які необхідно цілеспрямовано розвивати і створювати умови для вільного розвитку особистості. Оцінка підготовленості людини для діяльності на тому чи іншому рівні піраміди визначається його компетентністю, яка досягається в системі навчання. В результаті навчання той, хто навчається, повинен:

- знати теоретичні та методико-практичні основи фізичної культури і здорового способу життя;
- вміти використовувати творчо засоби і методи фізичного виховання для професійно-особистісного розвитку, фізичного самовдосконалення, формування здорового способу і стилю життя;
- володіти засобами і методами зміцнення індивідуального здоров'я, фізичного самовдосконалення, цінностями фізичної культури особистості для успішної соціально-культурної та професійної діяльності.

Таким чином повинні бути сформовані наступні компетенції:

- Володіння знаннями і навичками здорового способу життя, способами збереження та зміцнення здоров'я. Здатність слідувати соціально-значущим уявленням про здоровий спосіб життя, дотримання здорового способу життя.
- Володіння методичними принципами фізичного виховання, методами і засобами фізичної культури. Самостійне застосування їх для підвищення адаптаційних резервів організму і зміцнення здоров'я.
- Готовність до досягнення належного рівня фізичної підготовленості, необхідного для освоєння професійних умінь і навичок в процесі навчання в навчальному закладі і для забезпечення повноцінної соціальної та професійної діяльності після його закінчення.

А. Маслоу вважається одним із засновників гуманістичної психології. У гуманістичній психології в якості основних предметів аналізу виступають цінності, які оголошуються «вищими»: самоактуалізація особистості, творчість, любов, свобода, відповідальність, автономія, психічне здоров'я, міжособистісне спілкування.

Людина, з позицій А. Маслоу, має суто позитивні якості, поступально розвиває в собі все більш і більш високі потреби. Однак багато типажів сучасного суспільства споживання часто навпаки

знаходять можливість спуску в «підвал» цієї піраміди, відчуваючи потребу, наприклад, не в естетиці, а в спотворених «субкультурах» [2; 7; 8; 9; 10]. Фізкультура і спорт здатні давати людині імпульси поступального руху вгору по рівням піраміди потреб.

Наведемо приклад інноваційної моделі виховання фізичної культури в умовах відкритого інформаційного ресурсу, яким може бути відкрита школа, відкритий університет, або щось інше.

1. Використання центрів «індивідуального тренера» з програмою дозованого навантаження на слухача або учня.

2. Віртуальна реальність – онлайн фітнес-центр з використанням технічних засобів оптичного і тактильного впливу на відчуття спортивного руху учня.

3. Діагностика фізичного стану людини і моніторинг його зміни з використанням онлайн моніторингу.

Проведені нами дослідження дозволяють узагальнити результати та якісно оцінити взаємозв'язок показників рівня «цінність» і рівня «потреби». Зокрема:

- цінність «удосконалення професійних якостей» визначається показником матеріального благополуччя студента й разом з тим залежить від сформованої цінності «користь для суспільства»;

- для цінності «професійні знання» характерною є кількість студентів групи, що займається в абонементних спортивних секціях, а також залежить від сформованої цінності «справедливість»;

- цінність «самореалізація» пов'язана істотно із задовільними й незадовільними результатами державного тестування, а також залежить від сформованої цінності «користь» (як і цінність «удосконалення професійних якостей»);

- цінність «творчі здібності» залежить від сформованих цінностей «відповідальність за майбутнє» і «користь для суспільства».

Показники цінностей учнів по-різному пов'язані між собою. Можна говорити про деякий ранг тієї або іншої цінності як інтегральну оцінку впливу на формування інших цінностей. У цьому напрямі варто усе більш активно розвивати творчу складову навчального процесу. Також варто будувати процес навчання студентів так, щоб результати їх навчальної діяльності сприяли розвитку, а не подавленню цінності «інтерес». Очевидно, перспективним є застосування активних методів навчання, таких як: проблемні лекції, дослідні лабораторні роботи й т. п. У цій же групі найбільш вагомих факторів, що формують цінності студентів, перебувають показники оцінки рівня фізичної культури

людини. Тут яскраво проглядається теза про те, що «у здоровому тілі – здоровий дух».

Однак наш аналіз був би неповним, якби ми не виділили в окрему групу низку важливих висновків, які насамперед стосуються динаміки управління формуванням особистісних якостей студентів і їхніх цінностей. Підкреслимо, що це стало можливим у зв'язку зі створенням комплексної моделі з використанням програмних засобів штучного інтелекту. Наведемо деякі результати. При збільшенні показника цінності «успіх» показник цінності «користь» зменшується. При малих значеннях показників спостерігається істотний вплив показника цінності «користь» на показник цінності «удосконалення». Однак при більших значеннях, що наближаються до верхньої границі існування моделі, цей вплив істотно зменшується.

Висновки і перспективи подальших досліджень

1. Використання явно виражених схем системного механізму формування особистісних цінностей студентів дозволяє вибрати найбільш ефективні засоби фізичного виховання й установити їхні пріоритети. За відсутності такої схеми вибір пріоритетів стає інтуїтивним і тому менш ефективним, тобто показники значимості особистісних цінностей студентів у контрольних групах змінюються повільніше. Це підтверджено експериментом.

2. Розкритий системний механізм, що діє при організації навчального процесу в межах використання засобів фізичного виховання, дозволяє розробити структуру взаємозв'язку показників, що характеризують роботу з фізичного виховання студентів і формування їхніх особистісних цінностей.

3. Система особистісних властивостей включає: міжціннісні зв'язки; зв'язки цінностей-показників застосування засобів фізичного виховання; властивості адаптації системи («замкнуті контури» зі «зворотними зв'язками»).

У зв'язку з нашим дослідженням цікаво провести порівняльний аналіз з результатами впливу на корпоративну культуру засобів виховання студентської молоді за допомогою єдності всіх форм діяльності студентів (навчальної та поза навчальної; аудиторної та поза аудиторної), спрямованих на формування особистісних якостей студентів, а також за допомогою спеціально організованої підготовки викладачів і студентів до діяльності з формування ціннісних переваг учнів, навчально-методичного забезпечення та психолого-педагогічного супроводу цієї діяльності. Проведені авторами дослідження

підтверджують позитивну динаміку рівня ціннісно-орієнтаційної єдності студентської спільноти і має місце додатковий вплив засобів фізичного виховання на виховання студентської молоді.

Комплексний характер розглянутої проблеми вимагає ретельного й зваженого підходу до управління формуванням цінностей студентів. Одним із ефективних і перспективних шляхів є розробка комплексної програми фізичного виховання студентів, що враховує моніторинг показників їх фізичного і духовного стану. Особливо ефективним, на нашу думку, є впровадження в практику підготовки.

Література

1. Бургин М.С., Кузнецов В.И. Аксиологические аспекты научных теорий / М.С. Бургин, В.И. Кузнецов; АН УССР. Ин-т философии; Отв. ред. П.Ф.Йолон. – Киев: Наукова думка, 1991. – С. 108.
2. Модернизация системы дополнительного профессионального образования педагогов в условиях интеграции в открытое образовательное пространство. О.М.Чоросова // Современные проблемы науки и образования. – 2008. – № 6. – С. 117-123;
3. Пирамида потребностей Абрахама Маслоу как образец универсальной междисциплинарной концепции в гуманитарных и экономических науках. Ю.В. Щербатых // Гуманитарные знания в современном образовательном процессе. – Воронеж, 2009. – С. 343–347.
4. Принципы формирования воспитательного процесса в системе открытого образования. Е.В. Какалина, О.А. Томилина // Психолого-педагогический журнал Гаудеамус, №2 (20), 2012. – С. 38-39.
5. Шенцева М.И. Развитие технологий обучения в едином образовательном пространстве «школа-вуз»: дис. канд. пед. наук: 13.00.01. – Москва, 2000. – 210 с.
6. <http://www.itmark.ru/blog/socialnye-knopki-maslow.html#ixzz4FEf1yBcz>
7. <http://www.no-stress.ru/articles/articl-gn-psy/potrebn-konf.html>
8. <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=1151>
9. <https://4brain.ru/blog/пирамида-потребностей-маслоу/>
10. <http://edugram.ru/p/maslow/>

ОТКРЫТОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА

С. В. Ковалевский, Л. В. Кошевая

В статье изложено содержание проблемы ценностно-ориентированного подхода в воспитании учащихся в открытом образовательном учреждении средствами физического воспитания. Проблема рассмотрена с позиций «пирамиды потребностей» А. Маслоу в сочетании с разработанной авторами программной интеллектуальной моделью. Модель, предложенная авторами,

отражает совокупность личностных качеств учащихся и влияние на них факторов физического воспитания. Результатом является модель открытого физического воспитания и средств ее реализации. Применение принципов моделирования процессов обучения в системе комплексной педагогической технологии представляет собой новый импульс в развитии индивидуального подхода в сочетании с открытым образованием.

Ключевые слова: открытое образование, физическое воспитание, личностные ценности, моделирование, педагогические технологии.

OPEN EDUCATION AND PHYSICAL CULTURE

S. V. Kovalevskiy, L. V. Kosheva

The article is devoted to the problem of value-oriented approach to education of students at the open educational establishment by means of physical education. The problem is examined from the standpoint of A. Maslow «pyramid of needs» in conjunction with the authors' program intellectual model. The model reflects the set of students' personal qualities and effect on them that physical education factors produce. The result of the investigation is the model of open physical education and means of its implementation. Application of the principles of modeling to the processes of training in the system of integrated educational technology appears to be the new momentum for individual approach development in combination with open education.

Key words: Open education, physical education, personal values, modeling, educational technologies.

Ковалевський Сергій Вадимович – доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри технології машинобудування Донбаської державної машинобудівної академії (м. Краматорськ, Україна). E-mail: kovalevskii@i.ua

Kovalevskiy Serhiy Vadymovych – Doctor of Technical Sciences, Professor, Head of the Department of Manufacturing Engineering of Donbass State Engineering Academy (Kramators'k, Ukraine). E-mail: kovalevskii@i.ua

Кошева Людмила Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фізичного виховання Донбаської державної машинобудівної академії (м. Краматорськ, Україна). E-mail: kosheva@i.ua

Kosheva Lyudmyla Vasylivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Physical Education of Donbass State Engineering Academy (Kramators'k, Ukraine). E-mail: kosheva@i.ua